

Nem létező irodalom?

Ha jól emlékszem, a múlt század /de furcsa is leírni!/ nyolcvanas éveiben történt. A Dolgozók, a Jugoszláv Szakszervezetek Szövetségének lapja, amelynek még szépirodalmi rovata is volt, sőt egy rövid ideig még nyelvészeti is /amelyet csekélységem ügyeskedett ki, miután a Nyelvművelőt kigyomlázták a Magyar Szóból/, egy körkérdést tett fel az irodalom körül bábáskodó hozzáértőknek: Van-e helye a jugoszláviai magyar irodalomnak az egyetemes magyar irodalomban? címmel.

Volt is fogantatója a felhívásnak: sokan hozzászóltak a vitatott kérdéshez, ha jól tudom, irodalomtörténészeink és kritikusaink mindegyike, a legjobb szakemberek Bori Imrétől Szeli tanár úron át Tomán Lászlóig, aztán a kevésbé hozzáértők is, főleg a politikusok közül, akik úgy gondolták, hogy már csak presztízsük miatt is illik letenniük a garast. Mi, irodalomkedvelők pedig nagy élvezettel böngészünk hétről hétre az érdekes írásokat, melyek szerzői rendre kifejtették és érveikkel megtámogatták az általuk egyedül helyénvalónak tekintett véleményt, mely szerint a jugoszláviai magyar irodalomnak van, illetőleg nincs helye az egyetemes magyar irodalomban /egyébként ez utóbbi nézetet vallók maradtak kisebbségben/.

A vita heve már-már lankadni látszott, amikor - mint derült égből a villámcsapás - megjelent Bogdánfi Sándor jeles zszurnalistánk, humoristánk és Josip Broz összes művei szakavatott magyar tolmácsolójának az orákulum erejével ható „szakvéleménye”, mely szerint, „a jugoszláviai magyar irodalomnak Jugoszláviában van a helye, annál is inkább, mert egyetemes magyar irodalom nem volt, nincs és nem is lesz, hiszen az nem szerepel sem az Új magyar lexikonban, sem A magyar nyelv (hatkötetes) értelmező szótárában”.

Nos, a gordiuszi csomónak ilyen radikális kettévágása alaposan ledöbbsentett, s úgy éreztem, ezt nem hagyhatom megtorlatlanul. Különösen az egyetemes magyar irodalom nemlétéét „bizonyító érv”, tudniillik az, hogy az értelmező szótárban nem szerepel, holott egy újságírónak /hát még egy szerkesztőnek!/ szintén ille-

nék tudnia, hogy az értelmező szótárak több szóból álló szószerkezeteket nem vesznek fel kötelezően. No, ezt aztán ki is fejtettem, mondókámat azzal fejeztem be, hogy Bogdánfi „elvtárs” logikája szerint ő maga sem létezik, hiszen nem szerepel sem az Új magyar lexikonban, sem az Értelmező szótárban, de még a magyar irodalom történetében sem. S mit tesz Isten? A kaján rovatszerkesztő arcátlan cikkecskémet szóról szóra leköszölte! Úgy látszik, Sándor bátyánk tízéves főszerkesztősködése alatt azért nem vívta ki hajdani munkatársai osztatlan szeretetét.

A hatás - mint a lapnál dolgozó ismerőseimtől megtudtam - frenetikus volt, Bogdánfi Sándor elkékült arccal rohant be a szerkesztőségbe, s ott vagy fél órán át lángot okádott és tajtékot fröcskölt, míg végül friss vízzel kellett életre hozni, mert szívrohamot kapott szegény.

Hogy megbántam-e? Hát valószínűleg, hogy ma, húsz év múltán, némileg tapintatosabban és ironiamentesebben fogalmaznék. Csakhogy még a „de mortuis nil nisi bene” (a halottakról vagy jót vagy semmit) szabálya sem kötelezhet, hiszen a nyilvánosan kimondott vagy publikált ostobaság, a közéleti személyiség elhunytá után is ostobaság marad.

Már csak ezért is óvatosabb lehetett volna az általam igen nagyra becsült Tomán László, aki az Aracs első számában publikált bírálatában /Egy nem létező irodalom lexikona/ valami hasonló hibába esett. Ne essék félreértés: messzemenően egyetértek azzal, hogy egy tudományos (vagy szépirodalmi) mű bírálatának nem nagyobbbrészt a kérdéses munkamagasztalásából kell állnia, /mint ahogy az évtizedeken át a jugoszláviai magyar irodalomkritika gyakorlata volt/, sokkal inkább szükség van az esetleges fogyatékoságok, netalán tévedések, pontatlanságok feltárására, s ezért ép elméjű szerző nem orrolhat meg, tudományos mű szerzőjének pedig egyenesen hálásnak kellene lennie. Persze, azért emberi hiúság is van a világon, és senkinek sem kellemes, ha tévedéseire, mulasztásaira felhívják a közfigyelmet. Bízunk azonban benne, hogy Gerold László a szakíróknak abba a kategóriájába tartozik,

akinek a mű a fontos, s ezért elsősorban segítőkészséget lát a bíráló kritikai észrevételeiben, amelyeket könyvének majdani újabb kiadásában hasznosítani is fog. Egyébként erre utal a kérdéses bírálat két megalapítása is. „...El kell persze ismerni, hogy bármilyen egy lexikon, jobb, ha van, mintha nincs”/ - továbbá: „Ez a 303 oldalas lexikon minden hibája ellenére hasznos kézikönyv. Ez utóbbit magam is tanúsíthatom, hiszen már csak ennek a rövid eszmefuttatásnak az összeállítása közben is többször belepillantottam /még hozzá haszonnal”.

De visszatérve Tomán Lászlónak a néhai Bogdánfiéval nagyon is összerímelő - bár pontosan ellenkező előjelű - állítására, miszerint nemhogy jugoszláviai, de talán már vajdasági irodalom sem létezik, hiszen „több mint húsz itteni magyar író hagyta el addigi szűkebb hazáját, mégpedig szerintem a legtehetségesebbek, akkor hol van ez az irodalom?” Erre az állításra, illetőleg tagadásra a legegyszerűbb volna azzal válaszolni, hogy hiszen nem egy nemzet és ország tűnt el a történelem süllyesztőjében, ám az általa létrehozott, illetve területén létrejött irodalom azért fennmaradt, bárki tanulmányozhatja, akár egyetemi katedrán is foglalkozhat vele. Másrészt jugoszláviai/ vajdasági magyar íróknak tekinthető az az író is, aki életének csupán egy részét töltötte ezen a területen Csuka Zoltántól Gion Nándorig, és akkor még nem is említettük a „kétlakiakat”, mint amilyen Tolnai Ottó. Ami pedig a Tomán László említette horvátországi és szlovéniai tollforgatókat illeti, ők valamennyien Jugoszláviában születtek, s így talán nem érezhetik sértőnek a jugoszláv jelzőt.

Az eddigi szóhasználatot megvizsgálva, azt tapasztalhatjuk, hogy a tárggyal legátfogóbban és leg részletesebben foglalkozó irodalomtörténésünk, dr. Bori Imre következetesen a jugoszláviai magyar irodalom szókapcsolatot használta irodalmunk megjelölésére: az 1960-ban megjelent A vajdasági ég alatt, A jugoszláviai magyar költészet antológiája c. gyűjteményében „A jugoszláviai magyar irodalom rövid története 1918-1945” (1968, majd az évszám megjelölés nélküli címen az előző mű nyilvánvaló kibővítésével 1975-ben, 1982-ben, azaz hozzávetőleg tízévenként újabb kiadást megért, majd a címből a „rövid” jelzőt is elhagyó, 1998. évi kiadásban is. Jugoszláviai magyar költők antológiája címen jelent meg 1976-ban a Bori Imre, Szeli István és Tomán László /!/ által készített remek válogatás. S végül, de nem utolsósorban ezen a néven emlékezik meg irodalmunkról mind az

Akadémiai Kiadó gondozásában 1966-ban megjelent hatkötetes, mind az egy évvel később a Gondolatnál kiadott, három kötetből álló, de azonos címet viselő A magyar irodalom története. Pontosabban szólva: a vonatkozó fejezetcím mindkét esetben: „Magyar irodalom Jugoszláviában” (VI. 897-921, ill. III/728-734), ám a szövegben többször is előfordul, a „jugoszláviai magyar irodalom” szókapcsolat. Pl. „A jugoszláviai magyar irodalomnak nincs még fél évszázados története sem, hiszen csak 1918 óta beszélhetünk róla, amikor a Jugoszláviában élő magyarság önálló életet kezdett”- hangzik a Béládi Miklós és Bodnár György által szerkesztett háromkötetes irodalomtörténet vonatkozó fejezetének első mondata. Egyébként megjegyezhetjük, hogy 1918-ban még nem létezett Jugoszlávia, csakhogy ez szemlátomást nem zavarta a szöveget létrehozó vajdasági irodalomtudósokat.

A megfelelő terminust alighanem dr. Vajda Gábor lelte meg művének címében: A magyar irodalom a Délvidéken Trianontól napjainkig. (Bp., év) nélkül, bár nem előzmények nélkül, hiszen a fentebb említett Csuka Zoltán 1942-ben kiadott egy válogatást Délvidéki elbeszélők címen. Persze ezt akkor lehetett, az elmúlt 80 év tetemes részében viszont ezt a szót jugoszláviai magyar értelmiségi részéről leírni kész szellemi öngyilkosságnak számított volna. Feltehető tehát hogy az általam egyébként igen nagyra becsült Tomán László tollát is ennek a tabunak a lidérce nyugözi, s ezért javasolja Gerold művének címéül „A jugoszláviai /vajdasági/, szlovéniai és horvátországi magyar irodalom lexikona barokkos szószerkezet csinálmányt az egyszerűbb A délvidéki magyar irodalom lexikona helyett, amikor valószínűleg ugyanolyan jól tudja, mint jómagam, hogy a „délvidéki” jelzőnek nem csupán területi jelentése van, tehát nem csak az /elszakított/ országrészre, hanem a magyar entitás földrajzi elhelyezkedésére is vonatkozik, tehát kézenfekvő, hogy mi, az anyaország déli határai mentén élő magyarok valamennyien délvidéki magyarok vagyunk, s így irodalmunk is délvidéki magyar irodalom. S ha ez egyes fülek számára kellemetlenül hangzik, ott nem a tényekben, hanem a fülben van a hiba.

